

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ МІСЬКОГО
ГОСПОДАРСТВА ІМЕНІ О. М. БЕКЕТОВА

ЛУК'ЯНЕНКО ОЛЕНА ІГОРІВНА

УДК 332.12

**ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ СТАЛОГО
ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ**

08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

АВТОРЕФЕРАТ

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Харків 2014

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Харківському національному університеті міського господарства ім. О.М. Бекетова Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Писаревський Ілля Матвійович,
Харківський національний університет
міського господарства ім. О.М. Бекетова,
завідувач кафедри туризму і готельного господарства.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Уманець Тетяна Василівна,
Одеський національний економічний університет,
завідувач кафедри економіки та управління національним
господарством;

кандидат економічних наук, доцент
Красноносова Олена Миколаївна,
Науково-дослідний центр індустріальних проблем
розвитку НАН України (м. Харків),
старший науковий співробітник відділу проблем розвитку
регіональної економіки.

Захист відбудеться «12» грудня 2014 р. о 10-00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 64.089.01 Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12, конференц-зал засідань №1.

З дисертацією можна ознайомитися в бібліотеці Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова за адресою: 61002, м. Харків, вул. Революції, 12.

Автореферат розісланий «12» листопада 2014 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

М.В. Кадничанський

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Трансформаційні процеси, що відбуваються в економіці України, вимагають від регіонів усе більшої самостійності, перетворюючи їх в окремий суб'єкт господарювання, основною метою якого є власний розвиток на основі самоорганізації й самодостатності. Загальний регіональний розвиток являє собою багатовекторний процес зміни характеристик регіону в різних сферах, таких, як економіка, соціум, демографія, наука й інші. Рушійною силою усіх змін у суспільстві є економічна сфера, тому управління економічним розвитком регіонів є одним з домінантних завдань для досягнення позитивного сталого розвитку держави.

Ефективне управління регіональним розвитком є актуальною проблемою для всіх суб'єктів управління на цьому рівні агрегування. Для центральних органів влади ефективне управління регіонами дозволяє забезпечити надходження додаткових коштів у бюджет, зменшити дотації й субвенції в регіони. Для обласних органів самоврядування ефективне управління сприяє одержанню більшої незалежності «де факто» від держави, з'являється можливість реалізовувати регіональні проекти, що зміцнює конкурентоспроможність і привабливість регіонів в цілому.

В умовах поступового переходу від централізованого управління регіонами до самоврядування стійкість стає однією з основних характеристик регіонального розвитку, критерієм ефективності регіонального управління територією, посилення якої здійснюється за рахунок розробки та реалізації комплексу ефективних стратегій управління.

За тих умов, що регіон поєднує в собі властивості як окремої системи, так і підсистеми економіки країни, управління стійкістю його економічного розвитку повинно враховувати тенденції поведінки інших регіонів держави з метою їх загального гармонійного розвитку. Саме тому перед органами регіонального самоврядування стоїть актуальне завдання - збереження або зміцнення стійкості економічного розвитку кожного регіону з урахуванням можливих дестабілізаційних змін як у середині території, так і у всій економіці країни.

Регіональному розвитку присвячена велика кількість праць вітчизняних і закордонних учених: Й. Шумпетера, У. Ізарда, П. Друкера, М. Албегова, В. Бабаєва, П. Бубенка, В. Геєця, Б. Герасимова, О. Дмитрієвої, В. Забродського, В. Зайцевої, М. Некрасова, О. Ємельянова, В. Пономаренка, М. Кизима, Т.Клебанової, О. Красноносової, Р. Пухтаєвич, О. Раєвської, В. Родченка, О. Тищенко, Т. Уманець, Н. Чумаченка, Л. Шаховської та інших.

Теоретико-методологічні проблеми дослідження стійкості в широкому розумінні й стійкості стосовно до економічного розвитку відкритих соціально-економічних систем знайшли відбиття в працях таких учених, як: О.М. Ляпунов, А. Сміт, Р. Дорфман, Н. Портер, П. Самуельсон, Р. Солоу, Н. Харрад, Д. Хікс, В.

Данілов-Данильян, А. Гранберг, М. Циканов, Г. Розенберг, С. Черникова, Г. Краснощюков, Дж. Ролс, М. Месарович, Л. Медоуз.

Всебічне вивчення представлених у літературі концепцій і підходів дозволило виділити низку недостатньо розроблених питань щодо стійкості економічного розвитку регіонів. Так, зокрема, вимагають додаткового дослідження питання, пов'язані з формуванням обґрунтованого простору індикаторів стійкості економічного розвитку регіонів, створенням ефективного механізму забезпечення сталого економічного розвитку, формуванням обґрунтованих стратегічних і тактичних рішень з управління стійкістю з урахуванням нестабільності світового й національного оточення. Дані завдання конче потребують розробки якісних управлінських впливів по посиленню стійкості регіонального розвитку й, як наслідок, зниження соціальної напруженості в країні. Все це обумовило необхідність подальших досліджень, обґрунтувало вибір теми дисертації, мети й завдань дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Тема дисертаційної роботи відповідає основним напрямкам щодо сталого економічного розвитку Харківської області та визначення її пріоритетних напрямів, передбачених проектом Стратегії сталого розвитку Харківської області до 2020 року, затвердженого рішенням III сесії VI скликання Харківської Обласної ради від 23 грудня 2010 року № 27- VI, відповідно до статті 43 Закону України «Про місцеве самоврядування в Україні» та статті 4 Закону України «Про державне прогнозування та розроблення програм економічного і соціального розвитку України».

Дисертаційна робота є ініціативною й одночасно складовою частиною науково-дослідних робіт Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова в межах державної бюджетної тематики: «Тенденції та напрямки розвитку туристської індустрії України», (етап 2 «Теоретико-методологічні засади розвитку туризму та його інфраструктури в Україні» (номер державної реєстрації – 0110U007970, 2013р.) - автором доведено необхідність розвитку екологічного туризму як одного з напрямків стратегії стійкого туризму в регіонах України та зокрема в Харкові; етап 3 «Стратегічні напрямки розвитку кон'юнктури туристських послуг в Україні» - (номер державної реєстрації – 0110U007970, 2014р.) - автором визначений стійкий туризм як важлива складова якості життя. Результати дисертаційної роботи використані в роботі Харківського національного університету міського господарства ім. О.М. Бекетова за договором на проведення наукового дослідження на замовлення ПрАТ «Анклав» за темою «Проблеми розвитку економічного консалтингу регіону» (угода № 2599/13 від 17.02.2013 р.) етап 2: «Формування обґрунтованого сімейства індикаторів для аналізу стійкості економічного розвитку регіону» - автором

розроблено методику формування простору індикаторів економічного розвитку Харківського регіону.

Мета і завдання дослідження. Метою дисертаційного дослідження є вдосконалення й розробка теоретичних, методичних, інструментарних засобів та практичних рекомендацій з формування механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів в умовах трансформації економіки України.

Досягнення зазначеної мети передбачає необхідність постановки та вирішення наступних завдань:

- узагальнити теоретико-методичні засади регіоналістики, теорії активних систем та теорії стійкості систем, для регіональних систем визначити категорії та види стійкості регіональних систем;

- здійснити аналіз економічного розвитку регіонів України, дослідити та виявити тенденції регіонального розвитку;

- систематизувати та узагальнити сучасні підходи, методи та моделі оцінки стійкості економічного розвитку території, провести критичний аналіз світових індикаторів стійкості регіонального розвитку;

- сформувати механізм забезпечення сталого економічного розвитку регіонів, обґрунтувати принципи його побудови, функції, завдання та структурні складові;

- узагальнити сучасні підходи щодо формування груп індикаторів регіонального розвитку, удосконалити підхід до побудови простору індикаторів стійкості економічного розвитку регіонів України;

- розробити методичне забезпечення щодо діагностики стійкості економічного розвитку територій України, визначити тенденції та види стійкості окремих складових (локальних сфер) економіки регіону;

- розробити стратегії управління стійкістю окремих складових регіонального розвитку;

- сформувати комплекс тактичних управлінських рішень для забезпечення реалізації стратегій стійкості економічного розвитку регіонів на основі когнітивного аналізу.

Об'єктом дослідження є процеси управління стійкістю економічного розвитку регіонів в умовах трансформаційних змін національної економіки.

Предметом дослідження є сукупність теоретико-методичних положень, підходів та інструментарію щодо формування механізму забезпечення сталого регіонального розвитку.

Методи дослідження. Теоретичною й методологічною основою дослідження виступають роботи вітчизняних і закордонних учених із проблем сталого економічного розвитку регіонів. У дисертаційній роботі використані наступні методи: *наукометричний, морфологічний, кореляційний і експертний аналіз* (для визначення сімейства індикаторів стійкості економічного розвитку регіону і його сфер); *таксономічний аналіз* (для побудови інтегральних показників

економічного розвитку регіонів); *Марківські процеси* (для визначення можливого стану стійкості економічного розвитку регіонів в майбутньому); *кластерний аналіз* (для побудови діапазонів виду стійкості розвитку території); *когнітивний аналіз* (для формування тактичних рішень з управління сталим розвитком регіонів).

Інформаційною базою дисертаційного дослідження виступає нормативно-правова база України, статистична інформація щодо соціально-економічного розвитку її регіонів, матеріали експертного опитування, статистична інформація щодо сфер економічного розвитку регіонів країни за період 2003-2012 рр.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в наступному:

удосконалено:

- визначення категорії «стійкості розвитку регіону», відмінною рисою якої є здатність регіонів підтримувати планові показники свого розвитку з урахуванням тенденцій окремих складових сфери економічного розвитку території при виникненні зовнішніх і внутрішніх загроз шляхом розробки стратегічних та тактичних рішень;

- підходи до визначення видів стійкості, які проявляються при регіональному розвитку (стійкий регіональний розвиток, заснований на принципі саморегуляції (СРР1); з розробкою компенсаційних механізмів (СРР2); пов'язаний з необхідністю зміни планових траєкторій розвитку (СРР3)), і, на відміну від існуючих, дозволяють надалі формувати політику регіонів по підтримці їх сталого розвитку;

- методика формування простору індикаторів економічного розвитку регіонів, яка заснована на трьохкроковій редукації за допомогою наукометричного, експертного й кореляційного аналізів, що дозволяє, на відміну від існуючих, побудувати обґрунтовану систему індикаторів для подальшого використання з метою дослідження стійкості економічного розвитку регіонів;

- підходи до формування механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів, який, на відміну від існуючих, заснований на теорії активних систем та на підставі поєднання методів стохастичного й когнітивного моделювання, визначення видів стійкості складових економічного розвитку регіонів спрямований на розробку ефективних рішень з управління сталим розвитком території відповідно до проблем економіки України;

- методичне забезпечення діагностики стійкості економічного розвитку, яке, на відміну від існуючого, надає можливість провести комплексну оцінку й аналіз складових економічного розвитку регіонів на підставі запропонованого показника стійкості й визначення граничних значень видів сталого розвитку території;

дістали подальшого розвитку:

- матричний підхід щодо визначення станів сталого економічного розвитку регіонів, який, на відміну від існуючих, за рахунок синтезу запропонованих видів стійкості з загальною тенденцією розвитку складових регіональної системи дає

змогу здійснити обґрунтований вибір ефективної стратегії управління стійкістю економічного розвитку території;

- методичне забезпечення до побудови та вибору стратегій управління стійкістю економічного розвитку, що, на відміну від існуючих, засновано на використанні апарату Марківських процесів та за рахунок прогнозування майбутнього стану стійкості регіональної системи дає змогу сформулювати досяжні стратегічні орієнтири управління стійкістю складових економічного розвитку території;

- методичний підхід до формування тактичних заходів щодо забезпечення сталого економічного розвитку регіонів, заснований на методах когнітивного моделювання, відмінною рисою якого є можливість визначення обґрунтованих і досяжних значень показників стійкості залежно від обраних стратегічних орієнтирів.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що теоретичні положення дисертації доведені до рівня конкретних методичних рекомендацій побудови механізму управління стійкістю економічного розвитку регіонів. Розроблені інструментарні засоби механізму у вигляді алгоритмів, комплексу економіко-математичних моделей та методик дозволяють діагностувати стан складових економічного розвитку регіонів, прогнозувати майбутню стійкість даного розвитку, а також на підставі обґрунтованої системи стратегічних орієнтирів сформулювати конкретні управлінські впливи щодо регулювання стійкості складових економічного розвитку території.

Отримані результати дисертаційної роботи підготовлені у вигляді методичних рекомендацій, впроваджені в практику управління регіонами, що підтверджується відповідними довідками: розроблена методика формування стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіону впроваджена в практичну діяльність Департаменту економіки і міжнародних відносин Харківської обласної ради (довідка № 10-23-4/2093 від 30.09.2013р.); розроблена методика формування стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіону впроваджена в практичну діяльність Головного економічного управління Донецької міської ради (довідка № 69/18 від 16 січня 2014р.); основні теоретичні дослідження використовуються у навчальному процесі Харківського національного університету міського господарства імені О. М. Бекетова при викладанні дисциплін «Управління попитом», «Інноваційний менеджмент», «Стратегічний маркетинг» (довідка № 2987 від 18.09.2013р.)

Особистий внесок здобувача. Дисертаційна робота є особисто виконаною науковою працею, у якій викладений авторський підхід до побудови механізму управління стійкістю економічного розвитку регіонів. Основні положення роботи, її висновки й рекомендації розроблені й обґрунтовані особисто автором.

Апробація результатів дисертації. Наукові й практичні положення дисертації доповідалися на наукових і науково-практичних конференціях: Міжнародна науково-практична конференція «Соціально-Економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики» (27-28 травня 2010 р., м. Харків); Міжнародна науково-практична конференція «Економіка і управління в умовах глобалізації» (1-7 грудня 2010р, м. Донецьк); Міжнародна науково-практична конференція «Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку (ІТЕП- 2012)» (28-31 березня 2012р, м. Чернівці); Науково-технічна конференція викладачів, аспірантів та співробітників ХНУМГ імені О.М. Бекетова (24-26 квітня 2012р, м. Харків); Міжнародна науково-практична конференція «Сценарії та середньостроковий прогноз розвитку економіки України» (12-13 квітня 2013р., м. Одеса), Міжнародна науково-практична конференція “Формування конкурентоспроможної національної економіки: світовий досвід та вітчизняні реалії” (19–20 квітня 2013р., м. Херсон).

Публікації. Основні положення дисертації опубліковано в 12 наукових працях, із них: 3 статті у спеціалізованих фахових виданнях, 3 статті у міжнародних виданнях, 6 публікацій у збірниках тез наукових конференцій. Загальний обсяг 3,1 д.а., з яких особисто авторів належить 3,1 д.а.

Структура й обсяг роботи. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел (198 найменувань на 20 сторінках) і 9 додатків (на 76 сторінках), містить 30 таблиць і 75 рисунків. Основний обсяг роботи викладений на 185 сторінках друкованого тексту.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено його мету та завдання, об’єкт і предмет, розкрито наукову новизну та практичне значення одержаних результатів.

У **першому розділі «Теоретико-методичні засади регіонального розвитку»** узагальнені теоретико-методичні основи регіоналістики, та стійкості складних соціально-економічних систем; проаналізовані та виявлені сучасні тенденції економічного розвитку регіонів України; систематизовані та узагальнені сучасні підходи, методи та моделі оцінки стійкості економічного розвитку території; проведено критичний аналіз світових індикаторів стійкості регіонального розвитку; розроблено алгоритм визначення видів стійкості; виділені сфери життєдіяльності регіонів, за якими сформована система показників регіонального розвитку.

З метою формування категоріального базису дослідження проведений аналіз основних дефініцій регіоналістики. На підставі аналізу теоретичних основ стійкості складних соціально-економічних систем вдосконалено визначення категорії сталого розвитку регіону, яке припускає розгляд стійкості не тільки як

властивості системи, але і як процесу, завдяки якому реалізується властивість стійкості. Під стійкістю розвитку регіону в роботі розуміється його здатність підтримувати планові показники свого розвитку з урахуванням тенденцій окремих складових сфер економічного розвитку території при виникненні зовнішніх і внутрішніх погроз шляхом розробки стратегічних та тактичних рішень. На підставі проведеного аналізу запропоновано три види сталого регіонального розвитку (рис. 1):

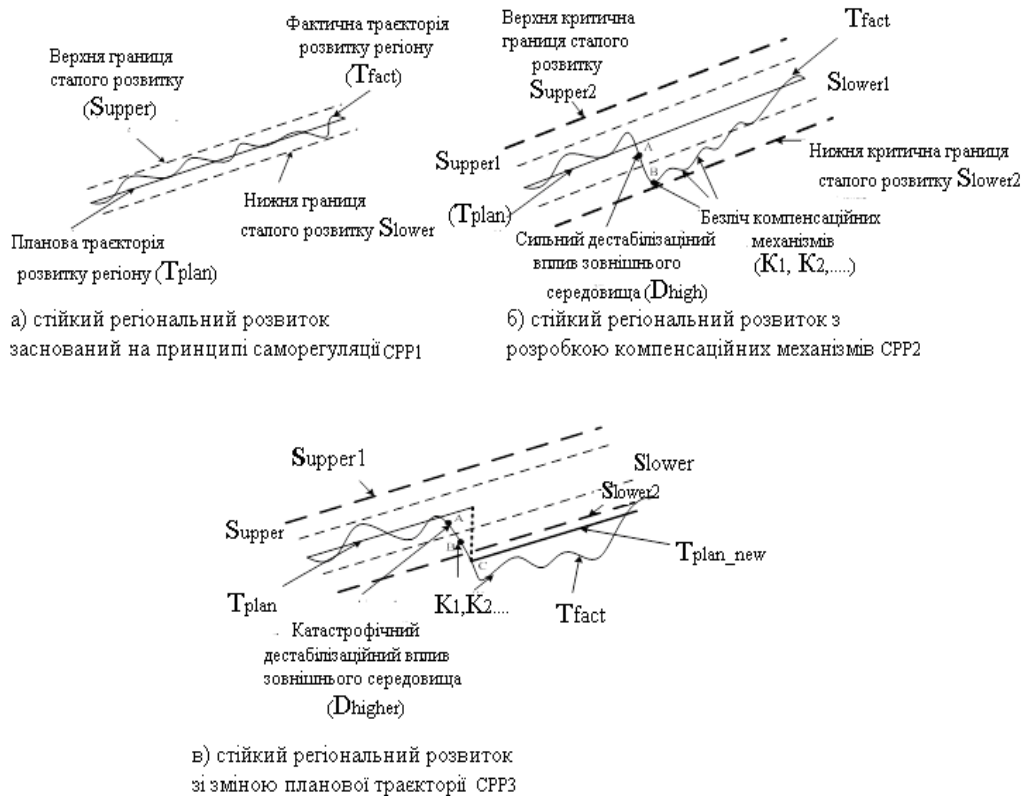

Рис. 1. Графічна інтерпретація видів стійкості регіонального розвитку

Проведений за допомогою рекомендованих науковцями показників аналіз тенденцій, що склалися в економічній сфері життєдіяльності регіонів за 2005-2012 р.р., виявив наявність значних диспропорцій в часовому й просторовому аспектах. Часовий аспект диспропорцій відобразив нерівномірний розвиток регіонів у різні періоди часу: так, динаміка основних макроекономічних показників свідчить про економічне зростання у 2005-2007 р.р і різке погіршення ситуації в 2008 р. з наступним значним колапсом в 2009 р., поступовим відновленням економіки в 2010-2011 роках та падінням у 2012 році. Просторові диспропорції пов'язані з нерівномірністю розвитку регіонів України в порівнянні один з одним. Їх наявність зумовлює необхідність формування механізмів забезпечення сталого економічного розвитку регіонів України, а величезна кількість умов і факторів, під впливом яких відбувається їх розвиток, визначила гостру потребу в розробці універсального підходу до комплексної оцінки рівня регіонального розвитку з урахуванням всіх умов й факторів сталого розвитку. Аналіз існуючих підходів щодо управління сталим розвитком регіонів дає змогу обґрунтувати необхідність

використання різноманітних компенсаційних механізмів, які дозволяють повернути економічний розвиток території на заплановану траєкторію розвитку (в запланований аттрактор).

У другому розділі «Методичне забезпечення діагностики стійкості економічного розвитку регіонів» сформовано механізм забезпечення сталого економічного розвитку регіонів, визначені принципи його побудови, функції, завдання та структурні складові; узагальнені сучасні напрямки щодо формування груп індикаторів регіонального розвитку, удосконалено підхід до побудови сімейства індикаторів сталого економічного розвитку регіонів.

На підставі критичного аналізу сучасних підходів до категорії „механізм”, згідно з метою та завданнями дисертаційної роботи, удосконалено поняття механізму сталого економічного розвитку регіонів як послідовність логічно зв'язаних етапів, що на підставі використання новітніх інструментальних засобів (методів, моделей та алгоритмів), націлені на забезпечення ефективного формування стратегічних та тактичних рішень з управління сталим розвитком території в умовах стохастичного зовнішнього середовища ринкової економіки України. Запропонована структура механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів представлена у вигляді концептуальної схеми (рис. 2).

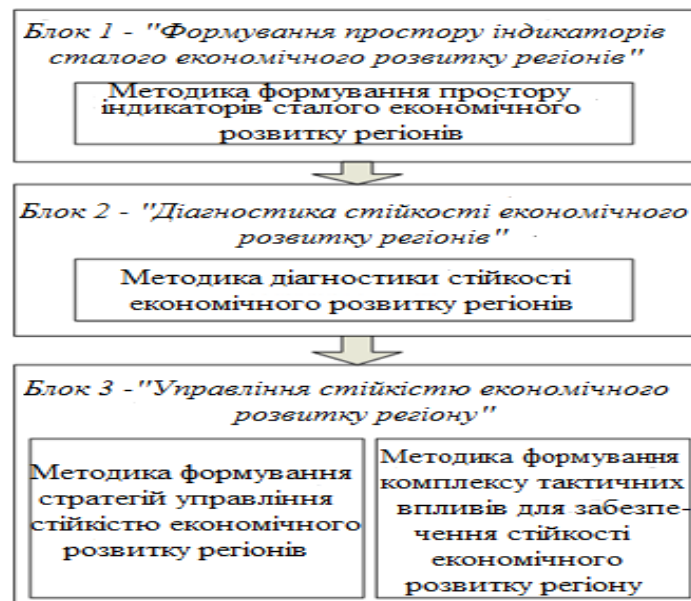

Рис. 2. Концептуальна схема механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів

Концептуальна схема містить три комплексних блоки, кожен з яких має свою цільову спрямованість та вирішує конкретні задачі. Цільовою спрямованістю першого блоку є розробка методики формування простору індикаторів сталого економічного розвитку регіонів. В роботі доведено, що об'єктивна оцінка як саме рівня, так і стійкості розвитку регіонів багато в чому залежить від формування доцільного інформаційного простору: системи показників сталого розвитку регіонів. Розглядаючи з системних позицій економічний розвиток регіону як

сукупність взаємозалежних і обумовлюючих локальних сфер його складових, в роботі обґрунтовано використання наступних груп економічних індикаторів по семи агрегованим сферам економічного розвитку регіону: загальноекономічної, виробничої, споживчої, фінансово-інвестиційної, комунікаційної, інноваційної і сфери зовнішньоекономічної діяльності. Інструментами обґрунтування фінального переліку індикаторів виступають морфологічний, експертний та кореляційний аналізи. В результаті досліджень отримано складно структуроване сімейство з 29 індикаторів за всіма складовими економічної сфери розвитку регіону.

В другому блоці запропонованого механізму здійснюється діагностика стійкості економічного розвитку регіонів в конкретний момент часу за допомогою розробленої відповідної методики рис. 3.

Рис. 3. Алгоритм методики діагностики стійкості економічного розвитку регіонів

В рамках реалізації першого етапу методики з використанням методу рівня розвитку побудовані інтегральні показники економічного розвитку регіонів по їх локальним сферам та проаналізована динаміка економічного розвитку регіонів. Встановлено, що за період 2003-2012 р.р. значні диспропорції спостерігалися в економічному розвитку більшості регіонів України, тобто завдання посилення стійкості регіонального розвитку є актуальним.

Реалізація другого етапу методики діагностики стійкості економічного розвитку регіонів здійснена шляхом вирішення трьох завдань (див. рис. 3). В результаті вирішення першого завдання сформульована умова сталого економічного розвитку регіону і презентована в такий спосіб:

$$\tau_{t+1} \in [\tau_t - \Delta_{t+1}, \tau_t + \Delta_{t+1}] \quad (1)$$

де τ_{t+1}, τ_t – величина приросту значення інтегрального показника розвитку в поточному і попередньому періоді часу; Δ_{t+1} – показник стійкості, який в остаточному підсумку визначає вид сталого розвитку регіону.

Запропонований показник стійкості розраховується наступним чином:

$$\Delta_{t+1} = |\tau_{t+1} - \tau_t|$$

Визначення виду сталого економічного розвитку регіону (S_i) базується на побудові довірчих інтервалів (діапазонів) сталого розвитку за наступною аналітичною залежністю:

$$S_i = \begin{cases} CPP1, \Delta_{t+1} \leq \Delta_1 \\ CPP2, \Delta_1 < \Delta_{t+1} \leq \Delta_2 \\ CCP3, \Delta_2 < \Delta_{t+1} \end{cases} \quad (2)$$

Отже, отриманий аналітичний запис дозволяє точно ідентифікувати можливий вид стійкості економічного розвитку регіону.

Друге завдання потребує формування однорідних груп регіонів та дослідження їх характеристик для того, щоб надалі вирішити третє завдання – побудувати діапазони видів стійкості економічного розвитку регіонів. Визначення діапазонів сталого розвитку ускладнено, тому що для різних економічних сфер дані діапазони можуть бути різними. Для цього за допомогою методу кластерного аналізу здійснено групування показника стійкості (Δ_{t+1}). Інформаційною базою досліджень використані дані про значення показника стійкості для регіонів України за період 2005-2012 роки. В результаті по кожній складовій економічній сфері розвитку отримано по три кластери: кластер 1 – кластер стійкого економічного розвитку, кластер 2 – кластер середньостійкого економічного розвитку, кластер 3 – кластер нестійкого економічного розвитку.

За допомогою аналізу статистичних характеристик отриманих кластерів проведено економічну інтерпретацію та визначено межі довірчих інтервалів стійкості по групах регіонів. Вирішення третього завдання – побудова діапазонів видів стійкості - здійснюється за допомогою дослідження характеристик кластерів регіонального розвитку на підставі наступного аналітичного виразу:

Кластер стійкого економічного розвитку – $[0; \Delta_1]$

Кластер середньостійкого економічного розвитку - $(\Delta_1; \Delta_2]$

Кластер нестійкого економічного розвитку - $(\Delta_2; \Delta_{max}]$

де $\Delta_1, \Delta_2, \Delta_{max}$ – верхні межі довірчих інтервалів показника стійкості для першого, другого та третього кластерів відповідно.

Наприклад, для виробничої складової економічного розвитку регіонів отримані наступні інтервали стійкості: інтервал стійкого розвитку - $[0; 0,226]$, інтервал середньостійкого розвитку - $(0,226; 0,479]$, інтервал нестійкого економічного розвитку - $(0,479; 0,815]$.

При дослідженні стійкості регіонального розвитку важливим є питання: в якому стані стійкості перебував регіон в попередній момент часу й що слід зробити, щоб перейти в бажаний стан. З цією метою на третьому етапі методики діагностики (див. рис. 3) здійснено визначення стану стійкості економічного розвитку регіонів із застосуванням матричного підходу.

За його допомогою на підставі поєднання запропонованих видів стійкості з загальною тенденцією розвитку складових регіональної системи стає можливим однозначно діагностувати ретроспективні та майбутні ймовірні стани стійкості економічного розвитку регіону (рис. 4).

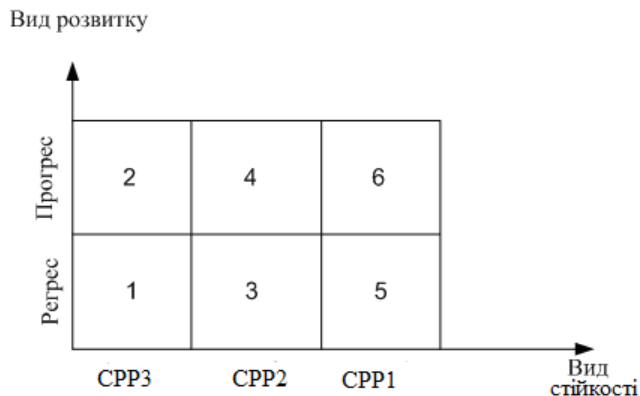

Рис. 4. Матриця визначення стійкості економічного розвитку – матриця «стійкість-розвиток»

На підставі даної матриці стан стійкості економічного розвитку регіону визначається за допомогою виразу:

$$U_i = \{D_i, S_i\}$$

де S_i – вид стійкості, D_i – вид розвитку.

Відповідно до матричного підходу уточнено поняття розвитку: перехід системи з більш низького рівня на більш високий забезпечує прогресивний розвиток, а з більш високого на більш низький - регресивний розвиток. На такій підставі кожна змінна може приймати наступне значення:

$$S_i = \begin{cases} -1, & \text{СРР3} \\ 0, & \text{СРР2} \\ 1, & \text{СРР1} \end{cases} \quad D_i = \begin{cases} -1, & \text{Регрес} \\ 1, & \text{Прогрес} \end{cases}$$

У матричному вигляді стійкість економічного розвитку регіону представлена таким чином:

$$U = \begin{pmatrix} \{1;-1\} & \{1;0\} & \{1;1\} \\ \{-1;-1\} & \{-1;0\} & \{-1;1\} \end{pmatrix}$$

Проведені дослідження дозволили виділити наступні стани стійкості економічного розвитку регіону: 1 – стан регресивного нестійкого розвитку; 2 – стан прогресивного нестійкого розвитку; 3 – стан регресивного розвитку із середньою стійкістю; 4 – стан прогресивного розвитку із середньою стійкістю; 5 – стан стійкого регресивного розвитку; 6 – стан стійкого прогресивного розвитку. Таким чином, кожний регіон може перебувати в одному із шести станів, при цьому найбільш бажаним є стан «6», тобто стійкий прогресивний розвиток. Результати розрахунку станів стійкості, в яких перебувала виробнича сфера Харківського регіону, наведені в табл. 1.

Дослідження стану стійкості виробничої сфери для Харківського регіону

Рік	Значення стійкості (Δ)	Вид стійкості (S_i)	Приріст (τ_i)	Вид розвитку (D_i)	Стан по матриці (U)
2006	0,119	1	-0,051	-1	5
2007	0,046	1	-0,005	-1	5
2008	0,161	1	0,156	1	6
2009	0,351	0	-0,195	-1	3
2010	0,353	0	0,158	1	4
2011	0,133	1	0,025	1	6
2012	0,025	1	0,050	1	6

Побудовані матриці «стійкість – розвиток» дозволяють єдиним універсальним чином діагностувати ретроспективні стани стійкості регіонального розвитку за всіма локальними сферами та виступають основою формування стратегій щодо посилення стійкості економічного розвитку регіонів.

У третьому розділі «Управління стійкістю економічного розвитку регіонів» здійснюється реалізація мети третього блоку механізму сталого розвитку (див. рис. 3), цільовою спрямованістю якого є формування комплексу стратегій і тактичних впливів для управління стійкістю економічного розвитку регіонів. Для досягнення цієї мети розроблені відповідні методики. Алгоритм методики формування стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіонів зображений на рис. 5.

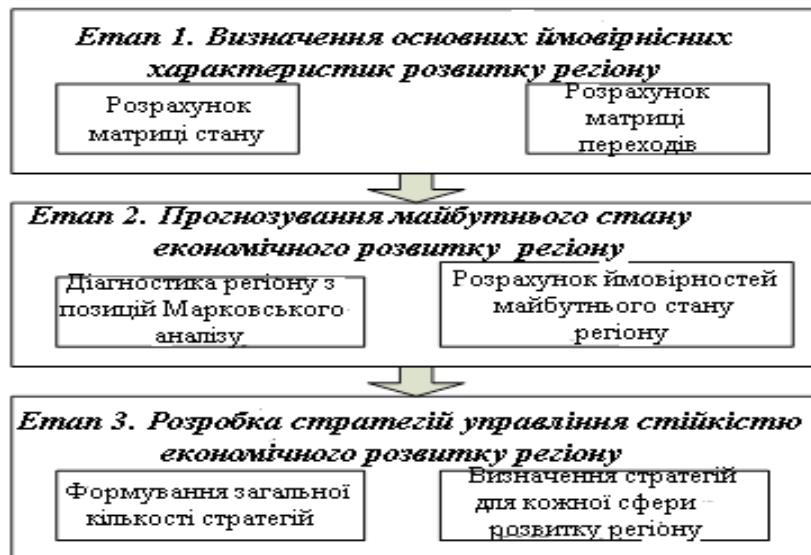
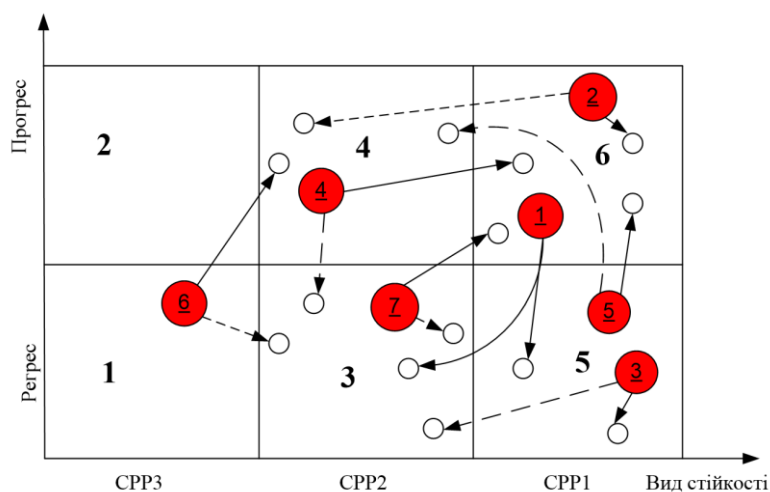

Рис. 5. Алгоритм методики формування стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіону

На першому етапі методики із застосуванням апарату Марківських процесів розраховані ймовірності знаходження регіонів України у певному стані сталого економічного розвитку, побудовані графи найбільш ймовірних переходів складових економічного розвитку територій зі стану в стан.

На другому етапі методики на прикладі Харківського регіону здійснено

прогнозування майбутнього стану стійкості по кожній локальній сфері з урахуванням перехідних ймовірностей зі стану стійкості, який мав місце у 2012 році, до можливого стану у 2014 році з використанням матриці визначення стійкості (рис. 6).

Примітка: залиште коло – вихідний стан у 2012 році для кожної складової економічної сфери регіону (1 – загальноекономічна сфера, 2 – виробнича сфера, 3 – фінансово-інвестиційна сфера; 4 – споживча сфера, 5 – комунікаційна сфера, 6 – інноваційна сфера; 7 – сфера зовнішньоекономічної діяльності); безперервна лінія – найбільш імовірний перехід; пунктир – другий найбільш можливий перехід

Рис. 6. Матриця можливих переходів для сфер економічного розвитку Харківського регіону в 2014 році

В процесі переходів стани можуть бути як привабливі, так і непривабливі з позицій стійкості загального економічного розвитку. Тому на третьому етапі методики (див. рис. 5) здійснюється розробка стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіонів.

В результаті дослідження запропоновано використання трьох стратегій, а саме: нейтральної стратегії – її метою є розробка довгострокових орієнтирів по підтримці сфери економічного розвитку регіону в тому стані стійкості, що діагностується як найбільш ймовірний перехід; стратегії росту - спрямована на розробку стратегічних орієнтирів, що забезпечують перехід сфери розвитку економіки регіону в стан посилення стійкості в порівнянні із прогнозованою ситуацією та стратегії зниження негативного впливу, яка застосовується при виникненні двох умов: найбільша ймовірність відповідає погіршенню стійкості економічного розвитку регіону; або не існує переходів у кращий стан, ймовірність яких близька до найбільшої.

В процесі дослідження можливих переходів сформовані наступні стратегії для складових економічного розвитку Харківського регіону (табл. 2).

Для обраних стратегій (табл. 2) за рахунок прогнозування майбутнього стану стійкості регіональної системи сформовано комплекс рішень з управління стійкістю складових економічного розвитку території (в табл. 3).

Таблиця 2

Стратегії розвитку складових економічної сфери Харківського регіону

Складові економічного розвитку	Стан 2012 (фактичні значення)	Стан 2014 (прогнозовані значення)	Стратегія
Загально-економічна	6	5	Стратегія росту (перехід у стан 6)
Виробнича	6	6	Нейтральна стратегія (стан 6)
Фінансово-інвестиційна	5	5	Стратегія росту (перехід у стан 6)
Споживча	4	6	Стратегія росту (стан 6)
Комунікаційна	5	4	Стратегія росту (перехід у стан 6)
Інноваційна	1	4	Нейтральна стратегія (перехід у стан 4)
Зовнішньоекономічна	3	6	Стратегія росту (стан 6)

Таблиця 3

Стратегічні орієнтири для реалізації обраних стратегій по Харківському регіону

Складові економічного розвитку	Поточні значення (2012р)			Планові орієнтири (2014р)		
	Інтегральний показник економічного розвитку	Приріст інтегрального показника τ_t	Значення показника стійкості Δ_t	Межі приросту інтегрального показника τ_t	Діапазони значення показника стійкості Δ_t	Інтегральний показник економічного розвитку
Загальноекономічна	0,742	0,181	0,029	(0,018; 0,258]	0; 0,163	(0,76; 1]
Виробнича	0,382	0,050	0,025	(0; 0,278]	0; 0,228	(0,382; 0,660]
Фінансово-Інвестиційна	0,580	0,086	0,204	(0; 0,291]	0; 0,205	(0,58; 0,871]
Споживча	0,791	0,140	0,233	(0; 0,209]	0; 0,145	(0,791; 1]
Комунікаційна	0,612	-0,028	0,032	(0; 0,068]	0; 0,096	(0,612; 0,68]
Інноваційна	0,467	-0,176	0,455	(0; 0,188]	0,170; 0,368	7
Зовнішньоекономічна	0,389	-0,125	0,169	(0; 0,013]	0; 0,138	(0,389; 0,402]

Стратегічні орієнтири потребують розробки відповідних тактичних дій. За допомогою створеної методики формування комплексу тактичних впливів з використанням інструментарію когнітивного моделювання визначені можливі тактичні дії для підтримання обраних стратегій.

Метою побудови когнітивних моделей для кожної зі сфер є досягнення цільового значення інтегрального показника розвитку й відповідних значень індикаторів цих сфер. Для цього на першому етапі задаються числові значення обраних показників (індикаторів) $F=\{f\}$ у вигляді впорядкованої безлічі їх абсолютних значень для кожної з виділених сфер економічного розвитку регіону та формується матриця суміжності показників. Далі, на другому етапі, здійснюється створення когнітивної моделі ситуації шляхом побудови орієнтованого знакового

графу, визначення сили взаємозв'язків між індикаторами моделі, перетворення знакового орієнтованого графа у зважений орієнтований граф. На третьому етапі здійснюється прогноз розвитку ситуації.

Запропонована методика розроблена та апробована для усіх локальних сфер економічного розвитку Харківського регіону. Наприклад, для виробничої сфери когнітивна карта (зважений орієнтований граф) має вигляд (рис. 7).

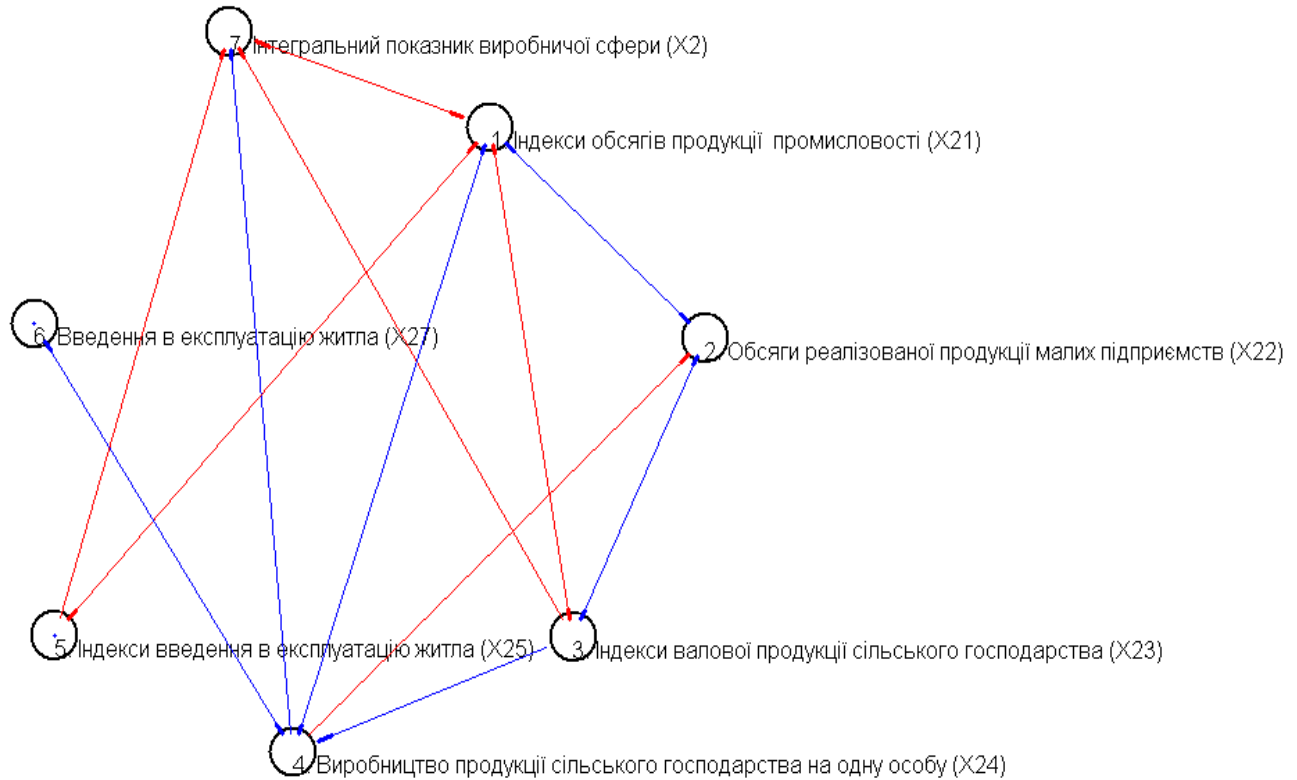

Рис. 7. Когнітивна карта виробничої сфери економічного розвитку Харківського регіону

Отже, ефективне управління стійкістю виробничої сфери полягає в реалізації нейтральної стратегії для підтримки стану 6 (табл. 3), при цьому доцільним є збільшення інтегрального показника розвитку виробничої сфери до 0,57. Для досягнення цієї мети протягом 2013 - 2014 років пропонуються наступні тактичні заходи: збільшення індексу обсягів продукції промисловості на 25%; індексу валової продукції сільського господарства та індексу введення в експлуатацію житла на 50,8%.

Когнітивна карта відображає взаємозв'язок індикаторів, їх вплив один на одного. Відповідно до цільового інтервалу значень інтегрального показника виробничої сфери (0,382; 0,660; див. табл. 3) сформовані тактичні заходи, що забезпечують необхідні зміни індикаторів цієї сфери шляхом впровадження певних управлінських дій.

В табл. 4 представлені абсолютні значення індикаторів виробничої сфери економічного розвитку регіону, які отримані в результаті когнітивного моделювання.

Таблиця 4

Тактичні заходи щодо управління стійкістю виробничої сфери економічного розвитку Харківського регіону на період 2013-2014рр.

Індикатор	Поточні значення	Змодельовані значення
Інтегральний показник виробничої сфери	0,38	0,57
Індекси обсягів продукції промисловості	105,5	131,91
Індекси валової продукції сільського господарства	122,40	184,54
Індекси введення в експлуатацію житла	122,99	185,43

В табл. 5 представлені змодельовані значення інтегральних показників для кожної складової економічного розвитку регіону в результаті рекомендованих тактичних управлінських впливів.

Таблиця 5

Змодельовані значення інтегральних показників локальних сфер, отримані при впровадженні рекомендованих тактичних впливів для забезпечення стійкості економічного розвитку Харківського регіону на 2013-2014р.р

Індикатор	Поточне значення	Змодельовані значення
Інтегральний показник загальноекономічної сфери	0,74	0,89
Інтегральний показник виробничої сфери	0,38	0,57
Інтегральний показник фінансово-інвестиційної сфери	0,58	0,85
Інтегральний показник споживчої сфери	0,79	0,81
Інтегральний показник комунікаційної сфери	0,61	0,68
Інтегральний показник інноваційної сфери	0,47	0,66
Інтегральний показник зовнішньоекономічної сфери	0,39	0,4

Таким чином, запропонована методика формування комплексу тактичних впливів по управлінню стійкістю економічного розвитку регіону дозволяє розробити тактичні заходи, які призводять до досягнення змодельованих значень інтегральних показників по кожній сфері життєдіяльності регіону

ВИСНОВКИ

В результаті проведеного дослідження вирішено важливе науково-практичне завдання по удосконаленню й розробці теоретико-методичних положень щодо формування механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів. Основні одержані результати полягають у такому.

1. Узагальнені теоретико-методичні засади регіоналістики, уточнено з позицій системологічного підходу економічний зміст базових категорій - «регіон», «розвиток». Удосконалено визначення категорії «стійкості розвитку регіону» як здатність регіонів підтримувати розвиток по своїй плановій траєкторії при виникненні зовнішніх та внутрішніх загроз їх розвитку. Запропоновано три види стійкого регіонального розвитку (СРР): СРР1 – ґрунтується на принципі саморегуляції; СРР2 – потребує розробки компенсаційних механізмів; СРР3 - пов'язаний з необхідністю зміни планових траєкторій розвитку.

2. Для досягнення позитивного сталого розвитку в роботі розглядається управління економічною сферою регіонів, яка включає основні сфери життєдіяльності: екологічну, економічну, політичну, соціальну та етнічну. Проведений за допомогою рекомендованих в науковій літературі показників аналіз сучасного розвитку економічної сфери регіонів України, що склався за 2005-2012 р.р., виявив наявність значних диспропорцій в часовому й просторовому аспектах, які приводять до дестабілізації функціонування регіонів як складної соціально-економічної системи.

3. Різноманіття умов і факторів, під впливом яких відбувається розвиток регіонів, визначає гостру необхідність у розробці універсального підходу до оцінки рівня їх економічного розвитку. Проведений аналіз свідчить про те, що існуючі світові індикатори базуються на дослідженні стійкості розвитку регіону як комплексної характеристики, яка включає не тільки економічні, але й соціальні та екологічні складові, такі, зокрема, як стійкість навколишнього середовища й стійкість економічного добробуту. Така комплексність, з одного боку, дозволяє якісно проаналізувати певні сторони стійкості, а з іншого боку - не враховує специфіки розвитку ринкових відносин в Україні та виходить за межі економічної сфери регіонального розвитку.

4. Для ефективного вирішення завдання збереження або зміцнення стійкості регіонального розвитку запропоновано механізм сталого економічного розвитку регіону. Під ним розуміється послідовність логічно зв'язаних етапів, що на підставі використання новітніх інструментальних засобів (методів, моделей та алгоритмів) повинні забезпечувати ефективне формування стратегічних та тактичних рішень з управління сталим розвитком території з урахуванням стохастичного зовнішнього середовища ринкової економіки України. Обґрунтовані принципи його побудови, функції, завдання та структурні складові; розроблена концептуальна схема механізму, яка містить три взаємопов'язаних комплексних блоки: формування простору індикаторів сталого економічного розвитку регіонів; діагностика стійкості економічного розвитку регіонів; управління стійкістю економічного розвитку регіонів.

5. Проведений критичний аналіз різноманітних методик, систем і індикативних груп, які рекомендовані в сучасній літературі для діагностики розвитку економіки регіону, свідчить про те, що існуючий інструментарій не приділяє повною мірою уваги саме проблемі стійкості. Найбільші труднощі викликає побудова інтегральних, агрегованих індексів, за допомогою яких можна комплексно оцінювати сталий економічний розвиток територіальних утворень. На підставі розробленої методики формування простору індикаторів економічного розвитку регіонів побудовано обґрунтовану систему індикаторів, яка відображає стійкість розвитку для кожної з семи агрегованих основних (локальних) сфер життєдіяльності регіону та заснована на трьохкроковій редукції з використанням методів наукометричного, експертного й кореляційного аналізів. Базою для застосування даної методики служить класифікація індикаторів, розроблена Державною службою статистики України.

6. Розроблено методику діагностики стійкості економічного розвитку регіону. На її підставі із застосуванням методу рівня розвитку розраховані інтегральні показники економічного розвитку регіонів України по їх локальним сферам, побудовано показники стійкості та за допомогою кластерного аналізу визначено діапазони для трьох видів стійкості (СРР1, СРР2, СРР3). Розроблена матриця «стійкість-розвиток», проведена діагностика по всім локальним сферам економічного розвитку Харківського регіону на основі досягнутих за 2005-2012 р.р. видів розвитку та станів стійкості.

7. Економічний розвиток регіонів потребує здійснення перманентного управління їх стійкістю шляхом приведення регіональної системи в стан сталого позитивного розвитку. З цією метою розроблена методика формування стратегій управління стійкістю економічного розвитку регіонів з використанням інструментарію Марківських процесів. На її підставі визначені основні ймовірнісні характеристики розвитку регіонів (можливі стани й можливі переходи) та сформовані стратегії, а саме: нейтральна стратегія; стратегія росту; стратегія зниження негативного впливу. Для реалізації кожної зі стратегій визначено досяжні стратегічні орієнтири управління стійкістю складових економічного розвитку території. В результаті прогнозування перспективного стану стійкості розвитку економічної сфери Харківського регіону в роботі обґрунтовано використання наступних стратегій: нейтральна стратегія – для виробничої та інноваційної сфер, стратегія росту- для всіх інших сфер.

8. Стратегічні орієнтири потребують розробки відповідних тактичних дій. За допомогою створеної методики формування комплексу тактичних впливів з використанням інструментарію когнітивного моделювання по кожній зі сфер Харківського регіону побудовані когнітивні моделі у вигляді зважених орієнтованих графів, які дозволяють спрогнозувати бажані зміни інтегральних показників в рамках обраних стратегій і відповідних їм припустимих діапазонів стійкості. За допомогою тактичних рішень для Харківського регіону можливе збільшення інтегрального показника загальноекономічної сфери на 20,3%, виробничої - на 50%, фінансово-інвестиційної - на 46,6%, споживчої - на 2,5%, комунікаційної - на 11,6%, інноваційної – на 40,2%, зовнішньоекономічної – на 2,6%.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Наукові праці, в яких опубліковано основні наукові результати дисертації

1. Лукьяненко Е. И. Индикативный подход к оценке устойчивости регионального развития / Е. И. Лукьяненко // Бизнес Информ: научный информационный журнал - № 4(2) 2009г. : ИД «ИНЖЕК». - с.114-116.
2. Лук'яненко О.І. Науково-методологічний аналіз простору індикаторів економічного розвитку регіонів / О.І. Лук'яненко // Сталий розвиток економіки: всеукраїнський науково-виробничий журнал - № 7 2011 г.: ВД «ІТЕП». – с. 120 - 124.

3. Лукьяненко Е.И. Анализ методов оценки устойчивости регионального развития / Е.И. Лукьяненко // Кримський економічний вісник: науковий журнал. - № 1 (02) лютий 2013.: ТОВ «Видавничий дім «Гельветика»». – с. 103-105.

Публікації у виданнях іноземних держав, або виданнях України, що включені до міжнародних наукометричних баз

4. Лукьяненко Е.И. Некоторые подходы к оценке устойчивости развития региона / Е.И. Лукьяненко // Бизнес Информ: научный информационный журнал - № 2(2) 2009г.: ИД «ИНЖЕК». - с.126-129.

5. Лукьяненко Е.И. Методика формирования тактических мероприятий по обеспечению устойчивости развития экономики региона / Е. И. Лукьяненко // Экономика и предпринимательство: научный журнал. - №4 (33), апрель 2013г. : ИД «Буки-Веди» (Россия). – с. 114 – 118.

6. Lukuяnenko E.I. The Formation of Management Strategies of Economic Development Stability of a Region // Middle-East Journal of Scientific Research 13 (Socio-Economic Sciences and Humanities): 200-204, 2013. (Germany)

Праці апробаційного характеру

7. Лукьяненко Е. И. Методика формирования пространства индикаторов экономического развития регионов / Е.И. Лукьяненко // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики: Тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 27-28 травня 2010р. – Х.: ФОП Александрова К. М.; ВД «ИНЖЕК» - с. 271-273.

8. Лукьяненко Е. И. Подходы к формированию механизма устойчивого экономического развития региона / Е. И. Лукьяненко // Економіка і управління в умовах глобалізації: матеріали міжнародної науково-практичної конференції, 1-7 грудня 2010р. – Донецьк: [ДонНУЕТ], 2010 – с. 198 – 200.

9. Лукьяненко Е. И. Моделирование процессов управления региональным развитием / Е. И. Лукьяненко // Інформаційні технології, економіка та право: стан та перспективи розвитку. (ІТЕП - 2012): матеріали міжнародної науково-практичної конференції молодих вчених та студентів, 28-31 березня 2012р./У 2 частинах Ч.1 – Чернівці: Книги – XXI, 2012. – с. 93.-94.

10. Лукьяненко Е. И. Исследование устойчивого развития региона / Е. И. Лукьяненко // Экономические науки XXXVI научно-техническая конференция преподавателей, аспирантов, и сотрудников Харьковской национальной академии городского хозяйства, 24- 26 апреля 2012 – с. 51 – 52.

11. Лук'яненко О.І. Управління стійкістю економічного розвитку регіону / О. І. Лук'яненко // Сценарії та середньостроковий прогноз розвитку економіки України: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Одеса 12-13 квітня 2013). / У двох частинах. Ч 1/ ГО «Центр економічних досліджень та розвитку». – О.: ЦЕДР, 2013. Ч.1 – с. 71 -72.

12. Лукьяненко Е.И. Использование когнитивного моделирования в исследованиях социально-экономических систем / Е. И. Лукьяненко / Формування

конкурентоспроможної національної економіки б світовий досвід та вітчизняні реалії: матеріали міжнародної науково-практичної конференції (м. Херсон, 19-20 квітня 2013). – Херсон.: Видавничий дім «Гельметика», 2013 – с. 226-228.

АНОТАЦІЯ

Лук'яненко О.І. Формування механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю, 08.00.05 – Розвиток продуктивних сил і регіональна економіка. – Харківський національний університет міського господарства імені О.М. Бекетова, Харків, 2014.

Досліджено актуальну проблему з формування механізму забезпечення сталого економічного розвитку регіонів. Запропонований механізм забезпечення сталого економічного розвитку регіонів за рахунок комплексної діагностики стійкості розвитку складових економічної системи регіонів, формування ефективних стратегій та тактичних рішень щодо їх реалізації є дієвим інструментом корегування сталого розвитку відповідно до збурень як національної економіки, так й можливостей регіонів, що перманентно змінюються. Інструментарним підґрунтям механізму є: сучасні економіко-математичні методи та моделі, а саме: методи Марківських процесів, кластерного, таксономічного аналізів та когнітивного моделювання, які дозволяють органам обласного та державного управління формувати сценарії економічного розвитку регіонів, що суттєво зміцнює ступінь обґрунтованості управлінських рішень з посилення стійкості функціонування території.

Ключові слова: сталий розвиток, економіко-математична модель, методика, механізм, прогнозування, моделювання, інтегральний показник, індикатори, сфери життєдіяльності, діагностика, рівень розвитку.

АННОТАЦИЯ

Лукьяненко Е.И. Формирование механизма обеспечения устойчивого экономического развития регионов. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук по специальности 08.00.05 – развитие производственных сил и региональная экономика. – Харьковский национальный университет городского хозяйства имени А.Н. Бекетова, Харьков, 2014.

Исследована актуальная проблема по формированию механизма обеспечения устойчивого экономического развития регионов. Обобщены теоретико-методические принципы регионалистики и устойчивости сложных социально-экономических систем. Выделены три вида устойчивости регионального развития: УРР1, основанное на принципе саморегуляции регионального развития; УРР2, основанное на принципе компенсации недостатков регионального развития; УРР3, связанное с необходимостью изменения плановых траекторий развития. Данная классификация легла в основу разработки алгоритма определения вида устойчивого

развития, который позволяет формировать политику регионов по поддержке их устойчивости.

Предложенный механизм обеспечения устойчивого экономического развития регионов за счет комплексной диагностики устойчивости развития элементов экономической системы регионов, формирования эффективных стратегий и тактических решений относительно их реализации является действенным инструментом корректирования устойчивого развития в соответствии с возмущениями как национальной экономики, так и возможностей регионов, которые перманентно изменяются. Характерной особенностью механизма является его инструментальная основа в виде современных экономико-математических методов и моделей, а именно: методов Марковских процессов, кластерного, таксономического анализов и когнитивного моделирования, которые позволяют органам областного и государственного управления формировать сценарии экономического развития регионов, что позволяет существенно укрепить степень обоснованности управленческих решений по усилению устойчивости функционирования территории.

Ключевые слова: устойчивое развитие, экономико-математическая модель, методика, механизм, прогнозирование, моделирование, интегральный показатель, индикаторы, сферы жизнедеятельности, диагностика, уровень развития.

ABSTRACT

Lukyanenko E.I. The formation of mechanism of ensuring sustainable economic development of regions. - Manuscript.

Dissertation for Scientific Degree of candidate of Sciences (economic) obtaining, specialty 08.00.05 - Development of productive forces and regional economy. - Kharkiv National University of Municipal Services by O.M. Beketov, Kharkiv, 2014.

Investigated the actual problem of the formation mechanism of sustainable economic development of regions. The proposed mechanism for sustainable economic development of the region through a comprehensive diagnostic stability of components of the economic system of the region, developing effective strategies and tactical decisions for their implementation is an effective tool for correcting sustainable development according to the perturbation as the national economy, and the capacity of regions that are permanently changing. Toolkit mechanism is the basis for: modern economic-mathematical methods and models, including: methods of Markov processes, cluster, taxonomic analysis and cognitive modeling which allows the regional and state management scenarios generate regional economic development, which significantly enhances the degree of validity of administrative decisions to improve sustainability of the area.

Keywords: sustainable development, economic-mathematical model, method, mechanism, forecasting, modeling, integral indicator, indicators, aspects of life, diagnosis, level of development.

ЛУК'ЯНЕНКО ОЛЕНА ІГОРІВНА

ФОРМУВАННЯ МЕХАНІЗМУ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ
СТАЛОГО ЕКОНОМІЧНОГО РОЗВИТКУ РЕГІОНІВ

08.00.05 – розвиток продуктивних сил і регіональна економіка

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Відповідальний за випуск

д.т.н., проф. В. І. Торкатюк

Підп. до друку 10.11.14

Друк на ризографі

Зам. № 9739

Формат 60x84 1/16

Ум. др. арк. 0,9

Тираж 100 пр.

Видавець і виготовлювач:

Харківський національний університет міського господарства
імені О. М. Бекетова, вул. Революції, 12, Харків, 61002

Електронна адреса: rectorat@kname.edu.ua

Свідоцтво суб'єкта видавничої справи: ДК № 4705 від 28.03.2014